

9. *Деширєв Ю.Д.* Социальная лингвистика. – М.: Наука, 1977. – 381 с.
10. *Елистратов В.С.* О “медиевизме” современной рекламы // Вестник Московского университета. Серия 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2004. – № 1. – С. 64-71.
11. *Желтухина М.Р.* Политический и масс-медиаальный дискурс: воздействие – восприятие – интерпретация // Язык, сознание, коммуникация: Сб. ст. – М.: МАКС Пресс, 2003. – Вып. 23. – С. 38-51.
12. *Зильберт Б.А.* Социопсихолингвистическое исследование текстов радио, телевидения, газеты. – Саратов: Изд-во Саратовского ун-та, 1986. – 210 с.
13. *Леонтович О.* Русские и американцы: парадоксы межкультурного общения: Монография. – М.: Гнозис, 2005. – 352 с.
14. *Лившиц Т.Н.* Реклама в прагмалингвистическом аспекте. – Таганрог: ТГПИ, 1999. – 212 с.
15. *Маршалл Н., Сафонова О.Е.* Коммуникативные принципы в туристической рекламе на русском и английском языках // Язык, коммуникация и социальная среда: Межвуз. сб. науч. тр. – Воронеж: Изд-во ВГТУ, 2001. – Вып. 1. – С. 91-102.
16. *Миронов В.В.* Средства массовой коммуникации как зеркало поп-культуры // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. – 2003. – С. 237-258.
17. *Потанова Р.К.* Фонетические средства оптимизации речевого воздействия // Оптимизация речевого воздействия. – М.: Наука, 1990. – С. 119-210.
18. *Росситер Дж. Р., Перси Л.* Реклама и продвижение товаров. – СПб: Питер, 2001. – 651 с.
19. *Садохин А.П.* Теория и практика межкультурной коммуникации. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 271 с.
20. *Сорокин Ю.А., Тарасов Е.Ф., Шахнарович А.М.* Теоретические и прикладные проблемы речевого общения. – М.: Наука, 1979. – 326 с.
21. *Стеріополо О.І.* Перлюкутивний ефект просодії мовлення // Матеріали міжнародної наукової конференції “Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес”. – Чернівці: Рута, 2004. – С. 268-270.
22. *Тер-Минасова С.Г.* Язык и межкультурная коммуникация. – М.: Изд-во МГУ, 2004. – 352 с.
23. *Трескова С.И.* Социолингвистические проблемы массовой коммуникации. – М.: Наука, 1989. – 152 с.
24. *Туманян Э.Г.* Язык и массовая коммуникация. – М.: Наука, 1984. – 377 с.
25. *Фрейдина Е.Л.* К вопросу о просодической реализации контактоустанавливающей функции в побудительных диалогах // Прагматическая функция просодии: Межвуз. сб. науч. тр. – М.: МГПИ им. В.И. Ленина, 1987. – С. 116-133.
26. *Швейцер А.Д.* Современная социолингвистика: Теория, проблемы, методы. – М.: Наука, 1976. – 176 с.
27. *Швейцер А.Д.* К проблеме социальной дифференциации языка // Вопросы языкознания. – 1982. – № 5. – С. 39-48.
28. *Шевченко Т.И.* Экстралингвистическая ситуация, социальные роли и интонация // Фонетика и психология речи: Межвуз. сб. науч. тр. – Иваново: ИГУ, 1984. – С. 134-141.
29. Action and Interaction // Language in Use; October-December 2000; Session: 4; Created by: Hugh Trappes-Lomax. – <http://pc171115.pc.waseda.ac.jp/ccdl/cl°edinburgh2/4-Handout.pdf>.
30. *Sahour B.* Theories of communicative Interaction (1). – <http://www~sv.cict.fr/cotcos/pjs/TheoreticalApproaches/CommunicativeInteraction/CommIntpaper1Cahour.htm>.
31. *Johnson L.* Meaning and Speech Act Theory. – <http://wings.buffalo.edu/philosophy/FARBBER/Johnson.html>.
32. *Karastateva V., Tsvetkova N.* Intercultural Communication and the Media. – <http://elt.britcoun.org.pl/a°inter.htm>.
33. *Scaruffi P.* Thinking about thought. – <http://www.thymos.com/tat/pragmati.html>.

Комар Л.В.
Кременчуцький державний
політехнічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ФОНОЛОГІЧНОЇ АСИМІЛЯЦІЇ ІНШОМОВНИХ СЛІВ В БРИТАНСЬКІЙ ТА АМЕРИКАНСЬКІЙ ВИМОВНИХ НОРМАХ: ПОРІВНЯЛЬНО-ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ

Національні варіанти, що генетично пов'язані походженням із єдиної мови-основи, успадковують певні тенденції конвергентного та дивергентного розвитку, які забезпечують

закономірний напрям їхнього подальшого розвитку [7, 19]. З одного боку, різниця зовнішнього фону зумовлює особливості, властиві різним регіональним формам, які утворюють опозиції розрізнявальних елементів на всіх рівнях мовної системи. З іншого, внаслідок належності до єдиної комунікативної системи мови, завдяки тісним і різноманітним зв'язкам між регіональними формами, впливу засобів масової інформації, має місце зближення варіантів мови, їхня конвергенція [3, 4; 6; 7; 8].

Проблема фонологічного освоєння іншомовної лексики в американському та британському варіантах англійської мови (АВ і БВ) окремо висвітлювалася в попередніх публікаціях авторки [1; 2], однак порівняльно-зіставний аналіз асиміляції фонемних та акцентних структур запозичень в АВ та БВ ще не був предметом спеціального дослідження. **Мета** цієї статті – встановлення дивергентних та конвергентних особливостей фонологічного нормування запозичень в аспекті американської та британської вимовних норм шляхом аналізу фонемних та акцентних структур іншомовних слів, відбитих у авторитетних словниках вимови [10; 11]. Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань:

1. Описати вимовні відмінності запозичень у американському та британському варіантах англійської мови.
2. Установити та зіставити варіювання фонемних структур іншомовних слів у АВ та БВ.
3. Виявити ступінь асиміляції фонетичної структури запозиченої лексики у досліджуваних варіантах вимови.

Експериментальний матеріал дослідження складається з фонемних та акцентних структур 1047 запозичень із 41 мови світу, які поповнили склад англійської мови в ХХ столітті. Джерелами емпіричного матеріалу дослідження слугували вимовні та етимологічні словники [10; 11; 9; 12]. За генетичною характеристикою, найчастотнішими в лексиконі сучасної англійської мови виявилися іншомовні слова з французької – 38,11% (399 лексичних одиниць/ЛО), італійської – 11,46% (120 ЛО), німецької – 10,03% (105 ЛО), латинської – 7,55% (79 ЛО), іспанської – 5,44% (57 ЛО) мов.

Аналіз дослідження фонемних структур запозичень у БВ та АВ свідчить про більшу частоту нормування голосних, ніж приголосних, що можна пояснити субстанціональними та функціональними особливостями голосних як більш варіативних звукових сегментів у структурі слова. Серед випадків нормування голосних у фонемних структурах лексичних запозичень привертають увагу фонемні низького піднесення /æ/ і /ɑ:/, яким відповідає літера *a* в графічній структурі слів, наприклад: *macho*, *glasnost*, *grappa*. Цей процес демонструє певні дивергентні особливості у британській та американській вимовах. За даними нашого дослідження, в аспекті британської вимовної норми подібні слова кодифікуються з фонемою /æ/, в той час, як американська вимовна норма віддає перевагу /ɑ:/. Іншомовні слова подібного типу складають 26,84% (281 ЛО) від загальної кількості досліджуваного масиву запозичених слів, відібраних нами шляхом суцільної вибірки із сучасних словників англійської вимови [10; 11]. При цьому 66,19% запозичених ЛО у британському варіанті вимови вимовляються з фонемою /æ/, а в американському варіанті така вимова притаманна лише 45,56% слів, наприклад, *angst* (нім.) – /æ/ (БВ), /ɑ:/ (АВ); *tambo* (ісп.) – /æ/ (БВ), /ɑ:/ (АВ), *pastiche* (фр.) – /æ/ (БВ), /ɑ:/ (АВ). Відповідно іншомовні слова з фонемою /ɑ:/ переважають в американській вимовній нормі – 54,44% ЛО проти 33,81% ЛО – в британській.

Серед таких запозичень виділяються слова, які мають формальні модифікації своїх фонемних структур, тобто вимовні варіанти: *основний*, що подається першим, та

альтернативний, поданий другим. Слід зазначити, що всі варіанти вимови цих слів вважаються літературними з нормативної точки зору, а критерій їхнього розмежування – це більша частота вживання освіченими носіями вимови основного варіанту та менша частота вживання альтернативного.

1. Фонема /æ/ вимовляється в основному варіанті британської вимови та складає переважну більшість – 69,44%, в той час, як в американській вимові вона відбивається в альтернативному варіанті – 48,72%, наприклад: *alla* (іт.), *mafioso* (іт.).

2. Фонема /a:/ найчастіше вимовляється в основному варіанті американської вимови – 51,28%, а в британській вимові вживається в альтернативному варіанті – 30,56%, наприклад: *kala-azar* (хінді), *simpatico* (іт.).

Матеріал спостереження дає підстави стверджувати, що у випадку нормування фонемних структур іншомовних слів з фонемою /a:/ американська вимовна норма фіксує форми вимови, які більше наближені до вимови слова-етимона, а британська – асимільовані форми. Така тенденція суперечить традиційній дистрибуції фонемі /a:/ у досліджуваних вимовних типах, де в британському варіанті вона має більше функціональне навантаження ніж в американському, наприклад, у словах на зразок *ask*, *dance*, *last* тощо, перед двома приголосними в БВ вживається /a:/, а в АВ – /æ/ [7, 24].

Фонемний склад досліджуваних запозичень включає додаткові до фонемного інвентарю англійської мови 4 іншомовні фонемі /ā/, /x/, /æ/, /z:/ в британському вимовному варіанті та 5 фонем /x/, /ā:/, /æ/, /ā/, /ō:/ в американському. У цілому ці фонемі виявляють низьку частоту вживання у фонемних структурах запозичень – у 4,5% ЛО британського варіанту та 1,81% ЛО американського варіанту. Фонетичній структурі запозичень в аспекті британської та американської вимовних норм притаманні певні фонотактичні особливості, зокрема незвичні сполучення голосних та приголосних фонем, не властивих англійській мові, наприклад: *bombe* (фр.) /bom**omb**/ – БВ, *joie de vivre* (фр.) /**zwa**: d vi:v re/. У БВ подібні особливості зафіксовані в запозиченнях, які складають 4,58% від загальної кількості досліджуваного масиву слів, а в АВ – 4,3%.

Акцентно-ритмічна організація запозичень БВ та АВ визначається двома акцентними типами: 1) “головний наголос” /¹--/; 2) “другорядний + головний наголос” /₁¹-. Спільним для БВ та АВ є те, що АТ “головний наголос” є домінуючим і складає 64% у БВ та 63,2% в АВ.

Зіставний аналіз фонемних й акцентних структур іншомовних слів в аспекті британської та американської вимовних норм дозволив установити систему вимовних відмінностей, які зафіксовано в 543 словах, що складають 51,86% від загальної кількості досліджуваних нами запозичень. Типологія цих відмінностей охоплює фонемні, акцентні та одночасно фонемні й акцентні структури слів, при цьому за своєю частотою дивергенції у фонемній структурі запозичень британського та американського варіантів у 2,3 рази перевищують відмінності у акцентній та фонемо-акцентній структурах. Загальна кількість відмінностей у **фонемній структурі** слів складає 69,61%, наприклад, *zombie* (афр.): БВ /¹zɑm bi/ – АВ /¹zɑ:m-/-; у **фонемо-акцентній структурі** – 28,18%, наприклад, *manque* (фр.): БВ /¹mɑŋk ei/ – АВ /mɑ:ŋ ¹kei/; в **акцентній** – 2,21%, наприклад, *touche* (фр.): БВ /¹tu:ʃ ei/ – АВ /tu: ¹ʃei/.

Вільне фонемне й акцентне варіювання відбувається частіше в БВ. 59,03% (618) досліджуваних запозичень виявляють формальні модифікації їхніх фонемних і акцентних структур. У АВ кількість таких слів значно менша і складає 37,06% (388 слів). Варіювання фонемної структури запозичень в БВ і АВ перевищує варіювання акцентної та фонемо-

акцентної структур. Однак, випадки варіювання акцентної структури запозичень відбуваються частіше ніж фонемо-акцентної структури в БВ, а в АВ навпаки.

Розподіл за кількістю варіантів вимови свідчить, що більшість іншомовних слів мають два варіанти вимови в БВ і АВ. Решта запозичень розподіляються таким чином: від 3 до 8 варіантів у БВ, від 3 до 6 варіантів у АВ.

Основним засобом вільного фонемного варіювання виявляється вокалізм. Варіювання голосних фонем у БВ і АВ більш ніж у 3 рази перевищує варіювання приголосних фонем.

Голосні фонемі британського та американського варіантів варіюють за ознаками: стабільність артикуляції, довгота, вертикальний рух язика (піднесення), горизонтальний рух язика (ряд).

За ознаками “стабільність артикуляції”, “довгота” голосні фонемі БВ та АВ виявляють спільні риси: частота варіювання коротких монофтонгів перевищує частоту участі варіювання довгих монофтонгів та дифтонгів.

Відмінні риси у варіюванні голосних фонем британського та американського варіантів виявлено також за піднесенням та рядом. У БВ активно варіюють голосні фонемі переднього ряду, високого піднесення. У АВ найактивніше варіюють голосні переднього ряду, низького піднесення. За піднесенням, найчастіше активними виявилися фонемі середнього піднесення – БВ, високого піднесення – АВ, а за рядом – голосні заднього ряду – БВ, змішаного ряду – АВ. Слід зазначити, що голосні всіх трьох піднесень у БВ та АВ можуть варіювати з різною частотою участі з голосними власного та інших піднесень. У БВ не виявлено чіткої тенденції у варіюванні з голосними певного піднесення. У АВ голосні всіх піднесень варіюють з голосними середнього піднесення. Низька активність у варіюванні відбувається у голосних низького піднесення з голосними високого піднесення в британській вимові, а в американській не зафіксовано жодного випадку такого виду варіювання.

У процесі варіювання приголосні фонемі утворюють 8 видів опозицій у БВ і 7 опозицій у АВ (відсутність опозиції “біфонема-монофонема”). У британській вимові найбільшу кількість варіантних пар утворюють опозиції за ознакою “приголосна фонема – нуль-фонема”, а в американській – за ознакою “способу утворення”.

Усі іншомовні слова з варіюванням фонетичних структур у БВ і АВ є запозиченнями з найбільш поширених мов світу. Однак, у БВ кількість джерел запозичення дещо більша ніж у АВ (31 проти 26).

Запозичення з формальними модифікаціями акцентних структур у БВ перевищують кількість таких слів у АВ (130 проти 73). Варіювання в межах АТ “один наголос” у слові є домінуючим в обох варіантах.

У межах АТ /-¹-/ варіювання акцентних структур запозичень БВ і АВ виявляють спільні риси в термінах ядра й основної підсистеми, а відмінність відбивається на периферії. Виведення спільного ядра, основної та периферійної підсистем, варіювання акцентних структур БВ і АВ у межах АТ /₁-¹-/ є неможливим.

Кількість акцентних різновидів у межах двох акцентних типів є вищою в БВ – 26 різновидів ніж у АВ – 18 різновидів.

Іншомовні слова з акцентними варіантами є запозиченнями з 22 (БВ), 15 (АВ) мов світу. При цьому, франкомовна лексика складає переважну більшість в обох вимовних варіантах (БВ – 60%; АВ – 60,3%). Специфікою варіювання акцентних структур запозичень у БВ і АВ є збереження прототипічного наголосу в основному варіанті (БВ – 52,31%; АВ – 78,08%).

Системна вмотивованість варіювання фонемних та акцентних структур запозичень у БВ і АВ полягає у взаємозв'язку з іншими характеристиками іншомовного слова. Вона має спільні та відмінні риси в БВ і АВ:

1) у варіюванні фонемних структур запозичень спільним для двох досліджуваних варіантів є висока частота участі дво- й трискладових іншомовних слів. Решта запозичень – це слова від 1 до 7 складів у БВ і від 1 до 8 складів (окрім семискладових слів) у АВ;

2) більшість випадків варіювання фонемних структур зафіксовано у ненаголошеній позиції в БВ та в наголошеній позиції в АВ;

3) переважна кількість випадків фонемного варіювання відбувається у корені слова (БВ – 60,63%; АВ – 65,66%), потім у суфіксі (БВ – 33,71% АВ – 30,51) та префіксі (БВ – 5,66%; АВ – 3,83%);

4) у варіюванні акцентних структур запозичень у БВ і АВ найчастіше беруть дво- й трискладові слова. Решта запозичень – це від 4 до 6 складів у двох варіантах.

Отже, врахування всіх характеристик фонологічного нормування запозичень у БВ і АВ свідчать про вищий ступінь асиміляції іншомовних слів у американському вимовному варіанті. Перспективою подальшого дослідження може стати проблема співвідношення кодифікованих варіантів вимови іншомовних слів з їхньою реалізацією у мовленні носіїв британської та американської вимовних норм.

Використана література:

1. *Комар Л.В.* Варіювання фонетичної структури іншомовного слова як специфічна риса його фонологічного освоєння (на матеріалі загальноамериканської вимовної норми) // *Англїстика та Американїстика: Зб. наук. пр. Дніпропетровського нац. ун-ту.* – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2004. – Вип. 1. – С. 16-20.
2. *Комар Л.В.* Варіювання фонетичної структури іншомовного слова як специфічна риса його фонологічного освоєння (на матеріалі британської вимовної норми) // *Нова філологія: Зб. наук. пр. – Запоріжжя: ЗНУ, 2005. – №2 (22).* – С. 53-59.
3. *Кристал Д.* Англїйський язык как глобальный: Пер. с англ. – М.: Весь мир, 2001. – 240 с.
4. *Кріцберг Р.Я.* Дивергенція та конвергенція регіональних варіантів англїйської мови: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. / Київ. держ. лінгв. ун-т. – К., 2001. – 32 с.
5. *Осипова С.В.* О некоторых конвергентно-дивергентных процессах в вокалической системе национальных вариантов англїйского языка // *Фонология текста: Сб. науч. тр. – М.: МГПИИЯ им. М. Тореца, 1984. – Вып. 239. – С. 18-36.*
6. *Скибина В.И.* Распространение национального языка и проблемы лексикографии (на материале англїйского языка): Дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. – Запорожье, 1998. – 396 л.
7. *Шахбагова Д.А.* Фонетические особенности произносительных вариантов англїйского языка. – М.: Высшая школа, 1982. – 128 с.
8. *Швейцер А.Д.* Литературный англїйський язык В США и Англии. – М.: Высш. шк., 1971. – 200 с.
9. *Bliss A.J.* A Dictionary of Foreign Words and Phrases in Current English. – London: Routledge and Kegan Paul, 1977. – 389 p.
10. *Cambridge English Pronouncing Dictionary/Originally compiled by D. Jones. – 16th ed./Edited by P. Roach, J. Hartman and J. Setter. – Cambridge: University Press, 2003. – 606 p.*
11. *Longman Pronunciation Dictionary / Compiled by J.C. Wells. – 2d impression. – Harlow: Longman, 2000. – 870 p.*
12. *New Webster's Dictionary of the English Language: College Edition / Exec. Editor Edward G. Finnegan. Delhi: Surjeet Publications, 1988. – 1824 p.*